

MOGUĆNOSTI ZA PRIZNANJE I IZVRŠENJE STRANIH SUDSKIH ODLUKA PREMA AKTUELNOM STANJU ZAKONODAVSTVA I SUDSKE PRAKSE JEDNOG BROJA DRŽAVA U SVETU

I

Načelo teritorijalnog ograničenja suvereniteta država sprečava da se odluke nacionalnih sudova donete u materiji građanskog prava automatski priznaju i u drugim državama. Uslovi pod kojim one to mogu biti propisani su zakonima ili su nastali kao plod sudske prakse.

Uporedna analiza važećih propisa o tome pokazuje da postoje izvesni uslovi koji imaju opšti karakter, jer su prihvaćeni u velikom broju država. Radi se o zahtevu da je odluku čije se priznanje traži doneo nadležan sud u inostranstvu, da je poštovao načelo obostranog saslušanja stranaka, da je odluka pravosnažna i izvršna i da njeno priznanje ne vređa domaći »ordre public«. Neke države zahtevaju izvesne dodatne uslove koji, sami po sebi ili zahvaljujući tome da je njegovo utvrđivanje stvar sudova ili drugih državnih organa, još više otežavaju neposredno ostvarivanje dispozitiva strane sudske odluke. Radi se o uslovu reciprociteta koji u poređenju sa ostalim pretpostavkama objektivne prirode u sebi sadrži i primese subjektivnog. Otud se pitanje egzekviture stranih sudskih odluka u nekim slučajevima dovodi u zavisnost od političkih odnosa između država i procene trenutnih ili dalekosežnijih interesa države.

Sve to, kao i brojnost i strogost pojedinih zakonskih uslova, uz neizbežan i, po pravilu, odlučujuć uticaj njihove interpretacije u praksi, ukazuje na moguće teškoće koje stoje na putu neposrednog prihvatanja i realizacije pravnih shvatanja izraženih u odlukama stranih sudova.

Opredelivši se za razmatranje ove problematike želeli smo, sa jedne strane, da kroz prikaz pozitivnih propisa jednog broja država i stavova sudske prakse, ukažemo na praktičnu dimenziju ovog pitanja u odnosima između država. Sa druge strane, hteli smo da na taj način omogućimo ljudima iz prakse da se upoznaju sa različitim zahtevima, uslovima i preprekama na koje mogu naići odluke sudova SFRJ kada se pred sudovima u inostranstvu bude postavio problem njihove egzekviture.

II

Austrija

Uslovi za priznanje i izvršenje stranih sudskih odluka propisani su u zakonu o parničnom postupku ove zemlje u čl. 79—81. Da bi strana odluka mogla dobiti dozvolu izvršenja od domaćeg suda potrebno je

da je doneta od strane nadležnog suda u inostranstvu (čl. 80 t. 1). Strana odluka mora da bude izvršna (čl. 80 t. 3) i da je doneta u postupku u kome je obema stranama bilo omogućeno da budu saslušane (čl. 80 t. 2 i čl. 181 t. 1). Priznanje strane odluke ne sme vredati domaći »ordre public« (čl. 81 t. 4).

Pored navedenih uslova, austrijski zakon zahteva i uzajamnost koja mora da bude zajamčena međunarodnim ugovorom ili vladinom deklaracijom objavljenom u službenom glasilu (čl. 79).

Strane odluke donete u oblasti bračnih odnosa izvršavaće se pod uslovima predviđenim u čl. 328 zakona o parničnom postupku SR Nemačke, sem zahteva reciprociteta koji je ukinut i u SR Nemačkoj zakonom od 11. VIII 1961.

Belgija

Da bi jedna strana odluka doneta u građanskoj materiji mogla da bude priznata i izvršena u ovoj zemlji, neophodno je da zadovolji sledeće uslove iz čl. 570 Code judiciaire iz 1967. godine: da je doneta od nadležnog suda u stranoj zemlji,¹⁾ da je u postupku poštovano pravo odbrane tuženika, da je ta odluka pravnosnažna po pravu zemlje suda i da njeno priznanje ne bi bilo suprotno domaćem »ordre public«. Međutim, sve to važi pod uslovom da i strani sudovi jednako postupaju u odnosu na odluke belgijskih sudova. U suprotnom, belgijski sudija vrši kompletnu reviziju strane sudske odluke.²⁾

Ako je u pitanju strana odluka koja se odnosi na status belgijskih državljana, egzektivura neće biti potrebna.³⁾

Brazil

Pitanje uslova za priznanje i izvršenje stranih sudskih odluka u pravu Brazila regulisano je na prilično uopšten način. Shodno odredbi čl. 212, II Regimento interno do Supremo Tribunal federal strana sudska odluka dobiće dozvolu izvršenja »ako je izrečena od nadležnog suda... prema zakonskim principima«. Na taj način i za teoriju i za praksu ostale su dileme u pogledu ocene prvog i, reklo bi se, osnovnog uslova koga strana sudska odluka treba da ispuni da bi mogla da bude izvršena u ovoj zemlji.

Takvo stanje moglo bi da ima negativne pravne posledice naročito u odnosu na mogućnost priznanja stranih odluka o razvodu braka, budući na to da je Ustavnim amandmanom od 28. VI 1977. godine

¹⁾ Neće se dati dozvola izvršenja stranoj odluci koju je doneo sud zasnivajući nadležnost jedino na domaćem državljanstvu tužioca. (Cit. M. Bonglet: »La reconnaissance et l'exécution des jugements dans les six pays de CEE«, Annales de la Fac. de droit et des sciences économiques, Lyon, II—1966, str. 63).

²⁾ Bonglet, ibidem.

³⁾ H. Valladao: »Les effets des jugements étrangers de divorce«, Rev. crit. de droit int. privé, 3/1959, str. 454. Takođe, i Cour de Grand, 5. VI 1968. (Rev. de droit int. et de droit comparé, 3/1959, str. 454).

ukinuta zabrana razvoda braka u ovoj zemlji i samim tim uklonjena jedna od pravnih smetnji za priznanje stranih odluka o razvodu.⁴⁾

Kako stvari stoje, svi su izgledi da brazilski sudovi daju egzekvaturu stranim odlukama ove vrste, ali je ona delimična i pod suspenzivnim rokom. Drugim rečima, strana odluka o razvodu braka, bez obzira na to da li je strani element u subjektu prosto ili mešovito izražen, prethodno se priznaje kao odluka o rastavi (desquitada), da bi tek protekom roka od 3 godine od momenta njenog donošenja, bila data mogućnost zainteresovanoj strani da od brazilskog suda zahteva njenu konverziju u razvod braka sa svim njegovim pravnim posledicama. Treba, međutim, istaći da prema vladajućoj praksi stranci i pored toga ne mogu docnije zaključiti brak sa drugim licem u Brazilu.⁵⁾ Isto važi i kada je odluku o rastavi doneo brazilski sud nadležan po domicilu stranaca.

Čehoslovačka

Pitanje priznanja i izvršenja stranih sudskih odluka u pravu ove zemlje regulisano je u zakonu o međunarodnom privatnom i procesnom pravu od 4. XII 1963. godine. Pored opštih uslova, zakon postavlja i zahtev faktičkog i materijalnog reciprociteta kada je u pitanju strana odluka doneta u vezi sa nekim imovinskim zahtevom. Uzajamnost nije uslov za davanje dozvole izvršenja ako strana odluka nije uperena protiv državljanina ČSR ili domaćih pravnih lica (čl. 64 t. c).⁶⁾

Reciprocitet nije potreban ni kod priznanja i izvršenja stranih odluka donetih u statusnim stvarima, sem onih odluka koje su izrečene u bračnim sporovima i sporovima u vezi sa priznanjem i osporavanjem očitstva.⁷⁾

Francuska

S obzirom da je pitanje uslova za priznanje i izvršenje stranih odluka bilo regulisano na dosta nejasan i lakonski način u čl. 546 Code de procedure civile, to je sudska praksa ove zemlje oduvek bila osnovni izvor u tom pogledu.

Sve do jedne odluke Kasacionog suda iz 1964. godine,⁸⁾ francusko pravo usvajalo je sistem revizije stranih sudskih odluka, što je dovodilo

⁴⁾ Zakon iz 1939. godine, koji je ukinut 1974. god., u tom pogledu bio je mnogo jasniji jer je predviđao da se pitanje nadležnosti stranog suda ceni prema propisima brazilskog zakona.

⁵⁾ Do 1977. sudska praksa odbijala je priznanje stranih odluka o razvodu ako su supruzi bili Brazilci pozivom na domaći »ordre public«. Kod mešovitih brakova razvod je mogao biti priznat u odnosu na stranog državljanina, s tim što mu je docnije bilo onemogućeno da sklopi novi brak u Brazilu. (Cit. A. M. Villela: »Le droit international privé brésilien et la question du divorce«, Rev. ckit. de droit int-privé, 2/1980, str. 240).

⁶⁾ Na taj način, ustvari, indirektno je izražen stav da se takve odluke mogu prinudno izvršiti jedino na imovini koja pripada stranim pravnim subjektima koja se nalazi na teritoriji ČSR.

⁷⁾ R. Bistricky: »La codification tchécoslovaque en droit international privé«, Rec. des cours de l'Académie internationale de la Haye, 1968, str. 492.

⁸⁾ »Munzer c. Jacoby«, 7. I 1964.

do odbijanja neposrednije egzekviture i francuskih sudskih odluka u većem broju država. Zbog toga, kao i kritika koje je doživeo u pravnoj nauci ove zemlje, ovaj sistem zamenjen je sistemom neograničene kontrole koji postavlja blaže zahteve stranim sudskim odlukama.⁹⁾

Da bi odluka stranog suda dobila dozvolu izvršenja u Francuskoj potrebno je da ispunjava sledeće uslove: 1) da je doneta od suda nadležnost u smislu francuskih propisa o sudskoj nadležnosti,¹⁰⁾ 2) da predstavlja izvršni naslov, 3) da je strani sud primenio pravo nadležno u smislu francuske kolizione norme,¹¹⁾ 4) da odluka nije fraudalozno doneta i 5) da njeno priznanje ne vređa domaći »ordre public«.¹²⁾

Strana presuda koja je dobila dozvolu izvršenja u Francuskoj ima istu pravnu snagu kao i domaća odluka te vrste. No, čak i onda kada nisu ispunjeni svi pobrojani zahtevi, ona može proizvesti određene pravne posledice. Kao prvo, ona postavlja nepobitnu činjenicu, tako da eventualni sporazum stranaka o njenom izvršenju ne bi bio pravno neosnovan. Drugo, ona poseduje dokaznu snagu kao i bilo koji autentični akt strane države. Treće, ona daje mogućnost licu u čiju je korist da izvrši zaplenu dosuđene stvari ili potraživanja i bez dozvole francuskog suda, sem ako njena punovažnost nije osporena u momentu zaplene. Četvrto, strane sudske odluke koje su donete u materiji statusnih odnosa imaju snagu resudicata u Francuskoj bez potrebe davanja dozvole izvršenja, osim ako takva odluka treba da posluži kao osnov za prinudu nad ličnošću ili za izvršenja na imovini jednog lica.¹³⁾

Grčka

Da bi odluka stranog suda mogla dobiti dozvolu izvršenja u ovoj zemlji potrebno je da budu ispunjeni uslovi iz čl. 965 zakona o parničnom postupku Grčke od 15. IX 1967. godine. Opšti uslovi egzekviture odnose se na: 1) nadležnost stranog suda u smislu grčkih propisa, 2) pravosnažnost i izvršnost strane odluke, 3) građanskopravni karakter predmeta povodom koga je doneta, 4) neprotivljenje domaćem

⁹⁾ Još je Apelacioni sud Pariza u odluci od 21. X 1952. donetoj u slučaju »Charr c. Hasim Lusahim« napao sistem revizije, ističući da on nije predviđen ni u jednom tekstu francuskog pozitivnog prava i da predstavlja sistemsko nepoverenje u odnosu na strane sudske odluke.

¹⁰⁾ Mada je nadležnost francuskih sudova postavljena dosta široko (čl. 14 i 15 C. civil), što bi moglo negativno da se odrazi na mogućnost egzekviture stranih sudskih odluka, ta strogost ublažena je mogućnošću prorogacije nadležnosti stranog suda u određenim slučajevima. Ovlašćenja francuskog sudije u pogledu ispitivanja nadležnosti stranog suda može biti ograničeno i neisticanjem prigovora nepunovažnosti strane odluke od strane tuženika sa razloga nenadležnosti stranog suda.

¹¹⁾ Međutim, ovaj uslov u praksi ublažen je okolnošću da se francuski sudija zadovoljavao konstatacijom da je pravo koje je primenio njegov strani kolega, po svojim rešenjima blisko ili identično sa francuskim. (Trib. de grande instance Seine, 17 V 1961, Clunet, 1962., str. 440.)

¹²⁾ Francuska praksa dala je mogućnost sudiji ne samo ex officio da ispituje saglasnost rešenja utvrđenog u stranoj odluci sa francuskim »ordre public«, već ga je ovlastila da od tražioca izvršenja zatraži potrebne dokaze o činjenicama koje su neophodne za vršenje pomenute kontrole. (Vidi D. Alexandre: »Les puvoirs du juge de l'exequatur«, Paris, 1970, str. 339.)

¹³⁾ M. Bonglet, op. cit., str. 60.

»ordre public«,¹⁴⁾ i 6) odsustvo kolizije između nje i odluke grčkog suda koja predstavlja *res iudicata*.

Ovakvim normiranjem grčki zakonodavac je, čini se, raskinuo sa sistemom revizije stranih presuda donetih u građanskoj materiji.¹⁵⁾

Za priznanje i egzekvaturu stranih odluka koje su donete u neimovinskim stvarima grčkih državljana važe znatno strožiji uslovi. To je naročito slučaj sa stranim odlukama o razvodu ili poništaju braka u kome je jedan od supruža domaći državljanin. Iako je pravilo da se strane odluke u ovoj oblasti priznaju i izvršavaju bez potrebe davanja dozvole izvršenja, to neće biti slučaj sa stranim presudama donetim povodom razvoda ili poništaja braka grčkih državljana. S obzirom na odredbu čl. 591 st. 1 zakona o parničnom postupku koja predviđa isključivu sudsku nadležnost za domaće sudove, ni jedna strana odluka o tome ne može biti priznata i izvršena u ovoj zemlji.

Isti je slučaj i sa stranim odlukama kojim je raspravljeno neko pitanje odnosa roditelja i dece u kome je bilo koja strana (roditelj ili dete) lice grčkog državljanstva. Nije neophodno da domaći državljanin ima prebivalište ili boravište u Grčkoj. Šta više, nepobitno je da li ga je ikada imao u ovoj zemlji (čl. 614 zakona o parničnom postupku).¹⁶⁾

Holandija

Mogućnost za priznanje i izvršenje stranih sudskih odluka u Holandiji ograničena je, po pravilu, na odluke onih država sa kojima postoji međunarodni ugovor o tom pitanju (čl. 431 st. 1 zakona o parničnom postupku), ali je moguća i u drugim »izuzetnim slučajevima« (čl. 431 st. 3).¹⁷⁾ Ovakva široka zakonska formulacija ukazuje na izvesnu pravnu nesigurnost u pogledu moguće egzekvature pozitivnih odluka dobijenih u inostranstvu.¹⁸⁾

Ako se zna da holandsko pravo usvaja sistem vrlo sličan sistemu priznanja i izvršenja u engleskom pravu (*prima faciae*), onda postaje jasno da su šanse za neposredno izvršenje stranih izvršnih naslova u ovoj zemlji minimalne. To je potvrđeno i u jednom broju starijih presuda holandskih sudova, kada je domaći sudija odbio da prizna bilo kakvu dokaznu snagu stranoj presudi, tako da je tražilac izvršenja po-

¹⁴⁾ P. Massourdis: *The enforcement of foreign judgements in Grece*; *Rev. hélénique du droit international*, 1970.

¹⁵⁾ O tome da grčko pravo usvaja sistem revizije strane odluke: Ph. Fragistas: »*La reconnaissance des jugements étrangers*«, *Fac. int. de droit comparé*, Session d'été, 1961, str. 29.

¹⁶⁾ G. Mitsopoulos: »*La jurisdiction internationale en droit grec*«, *Rev. hélénique de droit int. et étranger*, 1—4/1977, str. 4.

¹⁷⁾ Prema P. Hay-u (»*The Common Market Preliminary Draft Convention on the Recognition and Enforcement of Judgements. — Some Consideration of Policy and Interpretation*«, *The Am. Journal of Comp. Law*, 1968, vol. 16, str. 117), Vrhovni sud Holandije protumačio je ovu odredbu u tom smislu da sudovi mogu o tome odlučivati od slučaja do slučaja.

¹⁸⁾ U literaturi se navodi slučaj u kome je holandski sudija odbio da dá egzekvaturi i stranoj odluci samo zato što je smatrao da bi takva kakva je mogla dovesti do spora u Holandiji (*Loeuwarden*, 26. VI 1952.).

novo morao da podiže tužbu pred holandskim sudom.¹⁹⁾ Međutim, kada su bile u pitanju strane odluke donete u materiji ličnog statusa i sposobnosti, domaći sudovi zauzimali su mnogo blaži stav priznajući ih bez ikakvih dodatnih uslova.²⁰⁾

Kada su u pitanju strane odluke o izdržavanju dece, onda one podležu proveru sa stanovišta uslova iz čl. 993 zakona o parničnom postupku, čak i tada kada postoji odredba međunarodnog ugovora o uslovima i postupku egzekvaturе istih. To je potvrđeno kraljevskom odlukom (l'Arrêté royal) od 11. II 1966. godine.

U sudskoj praksi ove zemlje zabeleženi su i slučajevi u kojima su na indirektan način stranim odlukama bile priznavane posledice res iudicata. Na taj način umnogome je ublažena strogost zakonskih propisa. U tom smislu, neki holandski sudovi u prošlosti pozivali su se na princip savesnosti i pravičnosti (»binblende kracht«), čime je stranki koja je odbijena od traženja u inostranstvu bilo uskraćeno pravo ponovnog pokretanja parnice pred holandskim sudom, dok je stranki koja je izgubila parnicu nalagano izvršenje strane odluke bez prava na priговор.

Nemamo dovoljno pouzdanih podataka o tome da li je i aktuelna praksa reafirmisala ovo načelo.

Italija

Uslovi za priznanje i izvršenje stranih sudskih odluka u pravu Italije propisani su odredbama Codice di procedura civile iz 1940. godine. Da bi strana sudska odluka mogla biti izvršena u ovoj zemlji neophodno je da tražilac izvršenja podnese zahtev apelacionom sudu mesta izvršenja, koji, ne ispitujući meritum odluke, kontroliše da li su ispunjeni uslovi iz čl. 797 st. 1—7.²¹⁾

Izuzetak od ovog pravila predviđen je u čl. 798 zakona o parničnom postupku: apelacioni sud se može upustiti u ispitivanje sadržine strane presude na zahtev tuženika samo ako je odluka doneta in contumacionem. Isto tako i onda kada su se stekli uslovi iz čl. 395 t. 1, 2, 3, 4 i 6 koji mogu dovesti do poništenja domaće odluke u istoj situaciji (revocazione). U svakom slučaju, odluka suda o podnetom zahtevu može biti jedino davanje ili odbijanje dozvole izvršenja stranoj odluci.²²⁾

¹⁹⁾ Mercier (»Effets internationaux des jugements dans Etats du Marché Commun«, Genève, 1965, str. 74) citira dve odluke u tom smislu. Jedna je doneta 25. VI 1937, a druga 1. IV 1938. godine.

²⁰⁾ Maestricht, Rectbank, 12. XI 1936. Međutim, iako za takve odluke nije bila potrebna dozvola izvršenja, zahtevalo se da je odluku doneo nadležan strani sud. Kod odluka o razvodu Holanđana tražilo se da je strani sud izrekao razvod sa razloga predviđenih u holandskom zakonu (H. Valladao, op. cit., str. 456).

²¹⁾ Radi se o tzv. opštim uslovima za priznanje strane odluke, kao što su: nadležnost stranog suda, poštovanje načela obostranog saslušanja stranaka, pravosnažnost strane odluke, nepostojanje listispedencije, neprotivljenje italijanskoj odluci i nevredanje italijanskog »ordre public«.

²²⁾ Bonglet, M.: »La reconnaissance et l'exécution des jugements dans les six pays de CEE«, Annales de la Faculté de droit et des sciences économiques, Lyon, II—1966, str. 65.

Ima autora koji smatraju da italijansko pravo zahteva uslov uzajamnosti u pogledu priznanja i izvršenja stranih izvršnih naslova. On se, po njima, nalazi u kombinaciji odredaba čl. 4 st. 4 i čl. 797 st. 1 zakona o parničnom postupku.²³⁾ Mi ne delimo to mišljenje jer pomenute odredbe, svaka za sebe, sankcionišu i upotrebu retorzije u oblasti sudske nadležnosti u međunarodnom privatnom pravu (čl. 4 st. 4) i dopuštaju mogućnost odbijanja egzekviture zbog nenadležnosti stranog suda. (čl. 797 st. 1) Ako bi se nadležnost italijanskog suda iz čl. 4 u uslovnom smislu mogla da shvati kao »reciprocitet«, jer se javlja kao reakcija na nadležnost stranog suda, za čl. 797 st. 1 to se nikako ne bi moglo tvrditi.

Liban

Pravo ove zemlje (zakon № 73/67 od 19. XII 1967. o izvršenju sudskih i arbitražnih odluka i autentičnih stranih akata) pravi razliku između uslova za priznanje i izvršenje stranih odluka donetih u imovinskim stvarima i onih koje se tiču mogućnosti priznanja stranih odluka koje se odnose na lični status. Prema odredbi čl. 6 st. 4 pomenutog zakona, strane sudske odluke koje su donete u imovinskim stvarima, treba da potiču iz zemlje koja na svojoj teritoriji izvršava odluke libanskih sudova. Kada su u pitanju odluke donete u pitanjima ličnog stanja i sposobnosti, one su podobne da proizvedu pravne učinke neposredno, tj. bez potrebe davanja dozvole izvršenja od libanskog suda, pod uslovom da nisu predmet spora (čl. 4). Reciprocitet nije uslov priznanja i izvršenja jedne takve odluke.²⁴⁾

Mađarska

Uslovi za priznanje i izvršenje stranih sudskih odluka propisani su u zakonu-dekretu № 13 od 1. VII 1979. Osim načelne odredbe o neizvršivosti stranih odluka u slučaju postojanja isključive nadležnosti domaćih sudova, kao i u slučaju neregularnosti pozivanja pred sud odn. postojanja odluke mađarskog suda u istoj stvari (§70), zakon-dekret predviđa odbijanje davanja dozvole izvršenja i onda kada se tome protivi neka odredba mađarskog prava imperativnog karaktera.²⁵⁾

Presude stranih sudova donete u imovinskim stvarima, kao i odluke o dodeli dece, mogu biti priznate i izvršene samo u slučaju postojanja diplomatskog ili faktičkog reciprociteta, osim drugačije protivne odredbe zakona-dekreta. U pogledu stranih odluka o razvodu braka, us-

²³⁾ Čl. 797 st. 1 omogućava izvršenje strane presude samo ako je doneta od stranog suda nadležnog u smislu italijanskih propisa o sudskoj nadležnosti, dok čl. 4 st. 4 propisuje da strani državljanin može biti tužen pred italijanskim sudom ukoliko se strani sudovi (sudovi države čiji je on državljanin) oglašavaju nadležnim da raspravljaju o tužbama protiv italijanskih državljana protivno normama o sudskoj nadležnosti italijanskih sudova.

²⁴⁾ Rev. crit. de droit int. privé, 1968, tome LVII. Takođe i P. Ganagé: »Observation sur les effets des jugements étrangers de divorce dans un système non laïcisé«, Rev. crit. de droit int. privé, 1958, str. 673 i sl.

²⁵⁾ O. Zoltan: »La nouvelle réglementation hongroise en droit international privé«, Rev. int. de droit comparé, 1/1980, str. 99.

vojenju ili starateljstvu, nasuprot ranijoj praksi o neizvršivosti istih ako je bar jedna strana u sporu mađarski državljani, novi propisi načelno dopuštaju njihovo priznanje (§ 71).²⁶⁾

SR Nemačka

Izvršenje stranih sudskih odluka u SR Nemačkoj regulisano je odredbama §§§ 328, 722 i 723 zakona o parničnom postupku iz 1877. Međutim, i praksa nemačkih sudova odigrala je značajnu ulogu kod konkretizovanja pojedinih zakonskih uslova u odnosu na mogućnost priznanja pravnih dejstava stranih izvršnih naslova u ovoj zemlji.

Pored opštih pretpostavki, nemački zakonodavac postavio je i neke dopunske uslove koje strana odluka treba da zadovolji da bi joj bila priznata egzekvatura u SR Nemačkoj. To se u prvom redu odnosi na zahtev reciprociteta postavljen u § 328 t. 5 koji se načelno zahteva kada su u pitanju strane odluke donete u imovinskim stvarima. Međutim, ovaj uslov ne postavlja se u vezi sa stranim sudskim odlukama o razvodu braka ili njegovom poništaju (zakon o ujednačavanju i izmeni propisa porodičnog prava od 11. VIII 1961). Ovo je bilo potvrđeno i jednom odlukom Vrhovnog suda SR Nemačke od 30. XI 1960.²⁷⁾

Međutim, priznanje i izvršenje stranih odluka donetih u materiji porodičnog prava biće onemogućeno ukoliko je strana odluka na štetu nemačke strane, a strani sud je primenio pravo različito od onog koga predviđa koliziona norma domaćeg prava za dati slučaj (§ 328 st. 1 t. 3).

Pominjući uticaj sudske prakse u oblasti egzekviture stranih sudskih odluka mislili smo, pre svega, na njenu ulogu u definisanju pravne sadržine zahtevane uzajamnosti. S tim u vezi treba podvući da još od početka ovog veka nemački sudovi nisu zahtevali potpunu podudarnost zakonskih uslova o mogućnostima izvršenja stranih odluka u stranom i nemačkom pravu. Uslov uzajamnosti smatrao se ispunjenim ako je bila utvrđena globalna podudarnost propisa dve zemlje u tom pogledu. Takva koncepcija, čini se, prevladala je i u aktuelnoj praksi sudova ove zemlje.²⁸⁾

Sudska praksa SR Nemačke zadovoljava se i delimičnom potvrdom o reciprocitetu u izvršenju nemačkih odluka. Da bi se smatralo da je ovaj uslov ispunjen dovoljno je konstatovati da se određena kategorija nemačkih odluka priznaje i izvršava u stranoj državi.²⁹⁾ Izražava-

²⁶⁾ P. Szigeti: »Codification de droit international privé en Hongrie«, Clunet, 3/1980, str. 643. O neizvršivosti ovih odluka u Mađarskoj vidi Valladao, op. cit., str. 456.

²⁷⁾ Sud je zauzeo principijelan stav da iako se za priznanje odluka o razvodu koje su izrekli sudovi u Istočnom Berlinu, analogno primenjuje odredbe §328 zakona o parničnom postupku, »priznanje jedne takve odluke nije uslovljeno reciprocitetom«.

²⁸⁾ U tom smislu bila je jedna odluka Reichsgericht-a iz 1909. god.

²⁹⁾ Pozvan da se izjasni o postojanju uzajamnosti u materiji egzekviture sa J. Afrikom, Bundesgerichtshof je zauzeo vrlo liberalan stav. Umesto detaljnog poređenja zakonskih uslova u pravu ove zemlje sa odgovarajućim uslovima nemačkog prava, on se zadovoljio konstatacijom da su ovi uslovi u njihovoj ukupnosti podudarni. (Rev. crit de droit int. privé, 1/1969, str. 118—130).

vajući se u prilog tzv. specijalnog reciprociteta nemački sudovi omogućavaju izvršenje onoj vrsti stranih odluka koju i dotična strana država izvršava kada je reč o sudskim odlukama nemačkih sudova, bez obzira na to da li je isti slučaj i sa ostalim nemačkim odlukama u toj zemlji. Na taj način reciprocitet kao uslov postao je mnogo operativniji i bliži praksi.

Iako se u pravu ove zemlje zahteva potvrđeni materijalni reciprocitet, potvrdu o tome ne daje ni domaća, ni strana vlada, već nemački sudovi koji vrše periodičnu kontrolu strane sudske prakse sa stano-
višta mogućnosti priznanja i izvršenja domaćih sudskih odluka. Karakteristično je da ovaj zadatak sudovi obavljaju po službenoj dužnosti i da partične stranke u tom domenu nemaju nikakvu inicijativu.³⁰⁾

Kanada

Pravila o priznanju u izvršenju stranih sudskih odluka u Kanadi nalaze se u nadležnosti njenih provincija, odakle izvesna raznolikost uslova koji se za to traže. To ima za posledicu da, sem retkih izuzetaka, i odluke donete unutar Kanade podležu davanju dozvole izvršenja u drugim provincijama.³¹⁾

Dalja karakteristika kanadskog prava u ovoj oblasti odnosi se na različitost pravnih izvora u kojima su sadržani uslovi za egzekvaturu ovih odluka. Pravilo je da je ova materija kodifikovana tamo gde je uticaj francuskog prava bio najjači, dok u provincijama čije se pravo izgrađivalo pod uticajem engleskog common law-a, prevladavaju shva-
tanja i rešenja koja dominiraju u pravu V. Britanije.³²⁾ Zato se u prvim, po pravilu, zahtevaju isti oni uslovi koji se traže i po francuskom sistemu egzekvaturе, ne isključujući mogućnost revizije strane sudske odluke.³³⁾ U drugim, pak, pored ostalih pretpostavki koje postavlja common law, naročita pažnja poklanja se nadležnosti stranog suda.³⁴⁾

Poljska

Kao i prava većeg broja evropskih socijalističkih zemalja, tako i poljsko pravo usvaja sistem ograničene kontrole strane sudske presude. Međutim, pored opštih uslova, pravo Poljske predviđa i uslov fak-

³⁰⁾ E. Riezler-Ph. Fragistas: Das Internationals Familienrecht Deutschlands und Frenkreichs, Tübingen-Paris, 1955, str. 554.

³¹⁾ Izuzetno u provnciji Kvebek presude donete od sudova ostalih kanadskih provincija mogu da uživaju povoljniji tretman u odnosu na strane odluke (čl. 211 zakona o parničnom postupku).

³²⁾ Mada su principi egzekvaturе stranih odluka sadržani u čl. 178 zakona o parničnom postupku Kvebeka u velikoj meri inspirisani čl. 121 francuskog ordonansa iz 1629. godine, tražilac izvršenja obavezan je da podnese novu tužbu kod suda ove provincije koja se osniva na stranoj odluci. (Cit. E. Groffier: »Le projet de codification du droit international privé québécois«, Clunet, 4/1977, str. 833).

³³⁾ »Cowans v. Ticanderoga Pulp & Papier Co.«, 127 Misc. 898 (1926). U tom smislu sva sredstva odbrane koja su mogla da se upotrebe pred stranim sudom, mogu se koristiti i pred sudom egzekvaturе (čl. 178 zakona o parničnom postupku Kvebeka). Nacrt novog zakona ne daje takvu mogućnost.

³⁴⁾ J. G. Castel: Private International Law, 1960, str. 261.

tičkog reciprociteta (čl. 1146 st. 1 zakona o parničnom postupku od 1. I 1965.). Iako se uzajamnost načelno traži samo u pogledu egzekvatur stranih odluka donetih u imovinskim stvarima, od toga je napravljen izuzetak u pogledu onih stranih odluka kojim je raspravljen neki neimovinski odnos stranaca. Stav da za ove odluke nije potrebno zahtevati dozvolu izvršenja u Poljskoj, već da se one izvršavaju eo ipso i bez zahteva reciprociteta, ne važi ako takva odluka treba da posluži za upis u knjige građanskih stanja, zemljišne knjige ili kao osnov za zaključenje braka u ovoj državi.

Uzajamnost nije pretpostavka priznanja i izvršenja ni onih stranih sudskih odluka kojim je naređen prijem zaostavštine ili njeno uručenje licima koja imaju prebivalište u Poljskoj, a dobra koja je čine bila su na teritoriji države suda u momentu smrti ostavioca.

Prema odredbi čl. 1146 st. 3 reciprocitet se ne zahteva ni za priznanje i egzekvaturu onih stranih sudskih presuda koje prema poljskom zakonu spadaju u isključivu sudsku nadležnost države u kojoj je odluka donesena. Isto važi i u pogledu stranih odluka kojim je dosuđeno izdržavanje koje ima osnov u porodičnom pravu (čl. 1150 st. 3). Međutim, iz toga ne bi trebalo izvući zaključak da odluke o kojima je reč mogu proizvesti pravne posledice *res iudicata* bez ikakve prethodne procedure. Izvršenje takve jedne odluke pretpostavlja najpre njeno priznanje kao izvršni naslov od strane suda vojvodstva,³⁵⁾ iza čega taj isti sud na odluku stavlja klauzulu izvršnosti.³⁶⁾

Portugalija

U portugalskom pravu pretpostavke za davanje dozvole izvršenja stranoj sudskoj odluci su: 1) da je odluku doneo nadležan sud u inostranstvu u smislu portugalskih propisa o sudskoj nadležnosti u međunarodnom privatnom pravu, 2) da je strana presuda postala izvršna, 3) da ne postoji pravosnažna odluka portugalskog suda doneta u istoj stvari i između istih lica, 4) da je poštovano pravo tuženika na odbranu, 5) da je strani sud primenio pravo na koje upućuje koliziona norma portugalskog prava, 6) da njeno priznanje nije u suprotnosti sa »ordre public« *lex fori* i 7) da je poštovan uslov reciprociteta u ovoj oblasti.³⁷⁾

³⁵⁾ Da bi došlo do toga, sud ispituje odluku sa stanovišta postojanja uslova iz čl. 1146 st. 1 i čl. 1150 st. 1 zakona o parničnom postupku.

³⁶⁾ Vidi komentar uz odluku Vrhovnog suda Poljske objavljen u *Clunet*, 1/1977, str. 178. U jednom delu pravne nauke ove zemlje prevladava stav da bi poljsko pravo moglo da prihvati koncept materijalnog i specijalnog reciprociteta. Na osnovu toga moglo bi se smatrati da je ispunjen ovaj zahtev ako i strani sudovi priznaju i izvršavaju istu vrstu poljskih odluka koje priznaju i izvršavaju poljski sudovi kada su pitanju presude određene strane države. (Cit. J. Jodlowsky: »Reconnaissance et l'execution des décisions étrangers en Pologne«, *Clunet*, 1966, str. 553 i 554).

³⁷⁾ A. F. Coreia: »La reconnaissance et l' execution des jugements étrangers«, Coimbra, 1971.

Rumunija

Pretpostavke za priznanje i izvršenje stranih sudskih odluka sa-
držani su u čl. 375 zakona o parničnom postupku ove zemlje. Da bi
strana odluka dobila dozvolu izvršenja u Rumuniji, potrebno je da je
doneta od nadležnog suda u inostranstvu, da je konačna, da strana
država priznaje i izvršava odluke donete od rumunskih sudova i da pri-
znanjem ne bi bio povređen domaći »ordre public«.

Domaći sudija ispituje postojanje ovih uslova po službenoj duž-
nosti, ali nije ovlašćen da vrši bilo kakvu kontrolu tumačenja *prava*
koju je dao sudija strane države. Iz toga proizilazi da rumunsko pravo
prihvata sistem ograničene kontrole stranih sudskih odluka. Takav stav
potvrđen je i u praksi sudova ove zemlje.

Rešavajući o zahtevu za priznanje odluke o razvodu braka ru-
munskih državljana koju je izrekao sud države Illinois (SAD), sreski
sud okruga Kluž-Napoka odbio je da izda potrebnu dozvolu smatra-
jući da je američki sud pogrešno utvrdio krivicu za razvod braka. Za-
jednički život, po mišljenju suda, postao je nepodnošljiv zahvaljujući
mužu koji je napustio zajednički domicil.

Vrhovni sud Rumunije, rešavajući po žalbi protiv citirane odluke
sreskog suda, ukinuo je napadano presudu, ističući da prema odredba-
ma rumunskog prava »domaći sudovi ne mogu vršiti nikakvo ispitivanje
(reviziju) tumačenja okolnosti slučaja i njihove pravne vrednosti«.³⁸⁾

SAD

U američkom sistemu egzekvaturae »prima faciae«, koji znači ne-
giranje mogućnosti neposrednog izvršenja stranih presuda, ova mate-
rija regulisana je na različit način u pojedinim federalnim državama.
Pored pravila common law-a koja se primenjuju od sudova većeg broja
saveznih država u SAD, izvestan broj njih sprovodi postupak egzekvatu-
re shodno zakonskim pravilima koja su sadržana u Uniform Enfor-
cement Foreign Judgements Act iz 1964., kao i Uniform Foreign Country
Money-Judgements Recognition Act iz 1966. godine.

Iako su pretpostavke koje se zahtevaju po common law-u gotovo
istovetne sa uslovima predviđenim u ovim zakonima, određene razlike
postoje naročito u pogledu njihove primene u praksi.

Pravilo da strana odluka mora biti izrečena od nadležnog suda
strane zemlje opšteg je karaktera, ali su zato različiti kriterijumi za
ocenu te nadležnosti. Prema vladajućoj praksi sudova onih saveznih dr-
žava koje primenjuju pravila common law-a, ta se nadležnost određuje
na osnovu domaćih propisa o sudskoj nadležnosti u međunarodnom pri-
vatnom pravu.³⁹⁾

³⁸⁾ Cit. iz obrazloženja odluke Vrhovnog suda № 2142 od 1. X 1974. koja je objavljena u Clunet, 4/1977, str. 900.

³⁹⁾ Izuzetno, pomorski (admiralitetski) sudovi, kao i sudovi u Kaliforniji, oslanjaju se u tom pogledu na propise o sudskoj nadležnosti strane državne odluke. (Cit. I. Grbin: Priznanje i izvršenje odluka stranih sudova (teza), Zagreb, 1978, str. 84).

Uniform Foreign Money-Judgements Recognition Act u tom pogledu polazi od propisa o sudskoj nadležnosti države čiji je sud doneo odluku.⁴⁰⁾ Međutim, u zakonu se izričito predviđa da će biti odbijena egzekvatura onoj stranoj odluci koja je doneta od suda koji je zasnovao nadležnost jedino na činjenici da je tuženik imao domaće državljanstvo ili na njegovom domicilu u domaćoj državi.

I pravila common law i odredbe zakona iz 1966. godine zahtevaju da je u postupku donošenja odluke poštovano pravo na odbranu tužene strane (§4 b, t. 1). Ovo načelo dobilo je i ustavnu sankciju u vidu odredbe o »due process of law« koja je sadržana u amandmanu XIV Saveznog Ustava SAD:

Opšti je stav da predmet izvršenja mogu biti samo konačne strane odluke. Pritom zakon iz 1966. godine u §2 propisuje da se može dati dozvola izvršenja i stranoj sudskoj odluci protiv koje se još može uložiti ili je već uloženi pravni lek, pri čemu domaći sud u ovom poslednjem slučaju može odložiti priznanje (§6).⁴¹⁾

Ako bi se dogodilo da je pre strane odluke doneta presuda suda države egzekvaturu o istom sporu i između istih stranaka, sudska praksa većeg broja federalnih država daje prednost kasnije donetoj odluci. Odatle zaključak da prigovoru res iudicate ima mesta samo u slučaju divergencije između tih odluka. Naprotiv, Uniform Foreign Country Money-Judgements Recognition Act iz 1966. godine prepušta sudu da odluči hoće li u slučaju kolizije odluka priznati ili odbiti zahtev za izdavanje dozvole izvršenja.⁴²⁾

Ni ona strana presuda koja je doneta fraudalozno ne može dobiti egzekvaturu u SAD. Razlika, međutim, postoji u intenzitetu sankcije prevarenog ponašanja. Dok se sudska praksa načelno ograničava na utvrđivanja tzv. spoljašnje fraudaloznosti,⁴³⁾ dotle pomenuti zakon iz 1966. godine daje mogućnost sudiji da po slobodnoj oceni odluči hoće li dati ili odbiti izdavanje dozvole izvršenja, bazirajući se na većem broju postupaka jedne stranke koji se mogu okvalifikovati kao prevarno ponašanje.⁴⁴⁾

Odredba o neportivljenju strane odluke »ordre public« SAD sadržana je i u obrazloženjima brojnih odluka američkih sudova, kao i u zakonu iz 1966. godine (§4 (a) (1)).⁴⁵⁾

Zahtev uzajamnosti, svojevremeno izražen u jednoj odluci Vrhovnog suda SAD (»Hilton v. Guyot«, 159 US. 113, 1895) nije prihvaćen ni u zakonima federalnih država, niti je u većoj meri podržan od strane

⁴⁰⁾ Homburger, op. cit., str. 371.

⁴¹⁾ Određujući polje primene zakon propisuje da njegove odredbe ne važe egzekvaturu stranih odluka u poreskoj materiji, kao i za odluke koje su donete u materiji izdržavanja koje ima izvor u porodičnom ili bračnom pravu.

⁴²⁾ Homburger, op. cit., str. 373.

⁴³⁾ U pitanju je takvo ponašanje jedne stranke koje se dogodilo izvan toka glavne rasprave, a imalo je za posledicu sprečavanje protivnika da uzme učešća na njoj.

⁴⁴⁾ Zato je moguće uskratiti dozvolu izvršenja i u slučajevima koji se u pravu SAD tretiraju kao slučajevi tzv. intrinsic fraud, a čija je suština obmana suda u pogledu činjenica i okolnosti od bitnog značaja za odluku. (vidi: I. Grbin, isto, str. 262).

⁴⁵⁾ Ovaj poslednji to formuliše zahtevom nepristrasnosti stranog suda i postupkom koji mora biti u skladu sa ustavnom klauzulom o »due process«.

prakse nižih sudova.⁴⁶⁾ Polazeći od stava o tome da je federalna vlast ta koja kreira glavni deo federalne pravne nadgradnje, kao i činjenice da je utvrđivanje reciprociteta i preduzimanja protiv mera stvar SAD kao celine, neke savezne države izričito su odbacile uslov uzajamnosti u odredbama svojih zakona (npr., Kalifornija, Montana, Oregon). Druge su to učinile u sudskoj praksi (npr., Njujork, Konektikat, Ilinois, Džordžija i Luizijana).⁴⁷⁾

Odredbu o reciprocitetu u ovoj materiji nema ni zakon iz 1966. godine.

SSSR

Ova zemlja spada u red onih u kojima je izvršenje stranih sudskih odluka moguće jedino pod uslovom da o tome postoji zaključen međunarodni ugovor u kome su određeni uslovi potrebni za to. Ovakav vid diplomatske uzajamnosti umnogome olakšava postupak priznanja i izvršenja sudskih odluka u SSSR. Zato će domaći sudija, odlučujući o zahtevu za davanje dozvole izvršenja, imati jedino da ustanovi da li odluka u pitanju potiče od sudova zemlje ugovornice i da li je ta vrsta odluke obuhvaćena odredbama međunarodnog ugovora.

Analiza nekih dvostranih ugovora SSSR pokazuje da su u njima predviđeni, uglavnom, svi opšti uslovi koji se inače zahtevaju u najvećem broju država za priznanje i izvršenje stranih izvršnih naslova. Te pretpostavke su: nadležnost stranog suda,⁴⁸⁾ pravosnažnost strane odluke, nepostojanje litispencije ili odluke sovjetskog suda o istom sporu i između istih stranaka, princip obostranog saslušanja stranaka i neprotivljenje priznanja strane odluke domaćem »ordre public«.⁴⁹⁾

Španija

Materija egzekviture stranih sudskih odluka u ovoj zemlji regulisana je zakonom o parničnom postupku iz 1881. godine. Prema ovom zakonu strana odluka dobiće dozvolu izvršenja u Španiji: ako je doneta na osnovu lične tužbe, pod uslovom da se ne radi o presudi zbog izostanka, da strana odluka odn. njeno priznanje u konkretnom slučaju ne vređa domaći »ordre public« i da strana država, čijeg je suda ta odluka, poštuje uzajamnost u odnosu na presude domaćih sudova.⁵⁰⁾

S obzirom da nema preciznih odredbi u zakonu o vrsti tražene uzajamnosti, može se zaključiti da se špansko pravo zadovoljava faktič-

⁴⁶⁾ Posle pomenute odluke iz 1895. donet je mali broj sličnih presuda. Samo su neke odluke Minesote, Floride, Merilenda i Kolorada sledile stav Vrhovnog suda u pogledu zahteva uzajamnosti. Praksa ostalih nije se osećala obaveznom da postupa na isti način, čak i onda kada je ovaj zahtev ponovljen mnogo godina docnije u slučaju »Sabbatino« 1963. godine.

⁴⁷⁾ A. A. Ehreinzeig: Conflict of Laws, 165 (rev. ed.), 1962.

⁴⁸⁾ O tome više: L. A. Lunc: Meždunarodnij graždanskij proces, Moskva, 1966, str. 132.

⁴⁹⁾ Prema Luncu (op. cit., str. 104) nadležnost stranog suda u oblasti statističkih odnosa procenjuje se prema propisima zemlje suda u koji je doneo odluku.

⁵⁰⁾ A. R. Brotons: Njexecution de Sentecias Extranjeras en Espagna; La Jurisprudencia del Tribunal Supreme, Ed. Tecnos, Madrid, 1974.

kim reciprocitetom. Međutim, kada je u pitanju sadržina istog, onda se zahteva materijalni i specijalni reciprocitet. To drugim rečima znači, da strane odluke imaju istu pravnu snagu u Španiji koju imaju i španske odluke određene vrste u stranoj zemlji.⁵¹⁾

Teret dokazivanja uzajamnosti pada na tražioca izvršenja. U tu svrhu on može koristiti sva poznata dokazna sredstva, kao što su: sertifikati izdati od strane nadležnih organa i sudova strane države, potvrde koje izdaju strana diplomatsko-konzularna predstavništva u Španiji ili uverenja izdata od španskih predstavništava u inostranstvu. Međutim, s obzirom na to da se utvrđivanje reciprociteta tretira kao dokazivanje jedne faktičke okolnosti, to nikakva pretpostavka o tome neće biti uzeta u obzir od strane domaćeg suda. Ovaj načelan stav potvrđen je i u praksi najviše sudske instance ove zemlje.⁵²⁾

U pogledu mogućnosti egzekviture stranih sudskih presuda donetih u statusnim stvarima, pravo ove zemlje zauzima vrlo rigorozan stav. To se u prvom redu odnosi na strane odluke o razvodu braka, bez obzira da li su oba ili samo jedan bračni drug bili španski državljani. Budući da ova zemlja još uvek ne poznaje ustanovu razvoda braka, to strane odluke ostaju bez ikakvog pravnog dejstva u njoj. Zato stranac ili španski državljani čiji je brak razveden u inostranstvu, ne mogu sklopiti nov brak u Španiji, niti bi se već sklopljeni brak u inostranstvu do koga je došlo nakon odluke o razvodu, mogao priznati. Ovakvo rešenje, smatra se, bilo bi u suprotnosti sa domaćim »ordre public«.⁵³⁾

Švajcarska

Pravo ove zemlje reguliše pitanja priznanja i izvršenja stranih sudskih odluka odredbama kantonalnih zakona o parničnom postupku, što može imati za posledicu izvesnu šarolikost rešenja u praksi. Pored opšteprihvaćenih uslova (nadležnost stranog suda, izvršnost strane odluke, poštovanje prava tuženika na odbranu, nevredanje domaćeg »ordre public« priznanjem strane odluke), propisi većeg broja kantona predviđaju uslov reciprociteta. Činjenica da kantonalni propisi u nekim slučajevima nemaju nikakvih odredbi o egzekvaturi stranih odluka, dala je povoda mišljenju da u njima strane odluke uopšte i ne mogu biti izvršene (npr. kanton Glaris).⁵⁴⁾

Međutim, kada su u pitanju strane odluke o razvodu braka domaćih državljana, egzekvatura se načelno ne traži, ali zato domaći su-

⁵¹⁾ J. A. Cremades: »La reconnaissance en Espagne des décisions judiciaires des actes authentiques français«, Rev. crit. de droit international privé, 3/1975, str. 361.

⁵²⁾ Kada je trebalo dati egzekvaturu jednoj američkoj sudskoj odluci, Vrhovni sud ove zemlje smatrao je da sertifikat o običajima koji vladaju u pravu SAD nije dovoljan dokaz o postojanju uzajamnosti. Po mišljenju suda trebalo je dokazati postojanje zakonske odredbe o priznanju i izvršenju stranih odluka u federalnoj državi Njujork ili se bar pozvati na neku odluku sudova ove države u kojoj je pozitivno rešeno pitanje priznanja španskih odluka.

⁵³⁾ Valadao, op. cit., str. 455.

⁵⁴⁾ J. Thorens: »L'exequatur des jugements et sentences«, Rec. de travaux suisses présentés au VIIIe Congrès international de droit comparé, Basel, 1970.

dija ispituje da li je odluku doneo sud zajedničkog domicila supruga. Ako to ne bi bio slučaj, takva odluka ne bi mogla da proizvede pravne posledice res iudicata u ovoj zemlji.⁵⁵⁾

Velika Britanija

Iako pravo V. Britanije odavno stoji na stanovištu da treba što je više moguće olakšati izvršenje stranih odluka, izvesno je da prema vladajućem sistemu »prima faciae evidens« strana odluka, po sebi, nikada ne može biti neposredno izvršena. Da bi došlo do toga, potrebno je podneti novu tužbu »on a foreign judgement« pred britanskim sudom.

Pored ove specifičnosti, sistem priznanja i izvršenja stranih sudskih odluka V. Britanije pokazuje i neke druge osobenosti u odnosu na odgovarajuće sisteme ostalih evropskih država. U prvom redu, to se odnosi na izvestan paralelizam izvora u kojima su utvrđeni uslovi koje strana sudska odluka treba da zadovolji da bi mogla proizvesti određene pravne učinke na domaćoj teritoriji.⁵⁶⁾

Za razliku od common law, za koje se može kazati da predstavlja osnovu sistema egzekviture, jer propisuje opšte uslove koji moraju biti prisutni da bi se na osnovu strane odluke podnela nova tužba pred domaćim sudom,⁵⁷⁾ postoje i neki zakonski propisi u kojima su predviđeni neki dopunski uslovi za to. Pritom ovi poslednji diferenciraju se, sa jedne strane, prema oblasti na koju se primenjuju, a sa druge, s obzirom na države na odluke čijih sudova se odnose. Naime, dok neki zakoni važe za priznanje odluka koje su donete unutar Kraljevstva, tj. od strane engleskih, škotskih i severnoirskih sudova (Judgements Extensions Act iz 1868.), dotle se drugi primenjuju na odluke donete od sudova zemalja Komovelta (Administration of Justice Act iz 1920. godine). Najšire polje primene imaju The Foreign Judgements (Reciprocal Enforcement) Act iz 1933., čije se odredbe primenjuju na egzekvaturu stranih odluka uopšte,⁵⁸⁾ pod uslovom da zemlja porekla te odluke poštuje reciprocitet koji treba da bude potvrđen odlukom suverena (tzv. ordre in council) i Maintenance Orders (Reciprocal Enforcement) Act iz 1972. godine koji se primenjuje prvenstveno na odluke britanskih

⁵⁵⁾ Valladao, op. cit., str. 48.

⁵⁶⁾ Ukoliko su ti uslovi ispunjeni strana odluka može poslužiti kao osnov za podizanje nove tužbe pred sudovima ove zemlje.

⁵⁷⁾ Ti uslovi su: da je strana odluka definitivna, da je strani sud bio stvarno i mesno nadležan, da ne postoji izigravanje domaćeg zakona, da je poštovano pravo tuženika na odbranu, da ne postoji u istoj stvari i između istih lica odluka domaćeg suda i da priznanjem ne bi bio povređen domaći »ordre public«. Ovaj poslednji zahtev poznaje i zakon iz 1933., kao i Recognition Divorces and Legal Separations Act iz 1971. godine.

⁵⁸⁾ Pored pomenutog zakona iz 1920., 1933. i 1968. godine, tu treba ubrojiti i Adoption Act iz 1964., i Maintenance Orders (Reciprocal Enforcement) Act iz 1973. godine. Prema Morris-u ovaj zakon odnosi se i na odluke donete od sudova država Komonvelta, ali i na one koje su doneli sudovi država sa sličnim političkim opredeljenjem kao i V. Britanija (npr., SR Nemačka, Francuska, Belgija, Austrija, Holandija, i sl.).

sudova u materiji izdržavanja, ali pod uslovom reciprociteta može biti primenjen i na odluke bilo koje druge države.⁵⁹⁾

Za razliku od common law-a, koje među uslovima za egzekvaturu ne predviđa uzajamnost, pomenuti zakoni čine suprotno. Pritom, ovaj uslov u zakonu iz 1933. godine odnosi se samo na one strane odluke za koje se dozvola izvršenja traži na osnovu obične registracije (čl. 9), dok zakon iz 1972. ovaj uslov postavlja na opštiji način.

U pogledu izvršenja stranih odluka iz naslednih odnosa, u zavisnosti od toga da li je odluka doneta u V. Britaniji odn. u zemlji koja je član Komonvelta ili od sudova drugih zemalja, ta tražioca izvršenja postoje načelno dve mogućnosti. U prvom slučaju, prema odredbama Judgements Extension Act-a iz 1968., odluke engleskih, škotskih i severno-irskih sudova izvršavaće se na teritoriji V. Britanije pod uslovom da budu registrovane kod najviše sudske instance (High Court). Ako se radi o odluci suda neke od zemalja Komonvelta, u skladu sa propisom Administration of Justice Act iz 1920. godine, protivnik tražioca izvršenja može jedino da istakne neki od prigovora koji mu pruža common law. Za odluke sudova ostalih država važi nešto drugačija procedura. Tražilac izvršenja može, koristeći se postupkom koji je propisan u common law-u,⁶⁰⁾ podneti novu tužbu »on a foreign judgement«, dok protivnik može prigovoriti nenadležnosti stranog suda, istaći da je presuda doneta fraudalozno ili ukazati da njeno priznanje vređa domaći »ordre public«.⁶¹⁾

SFRJ

Pretpostavke za priznanje i izvršenje stranih sudskih odluka date su u čl. 17 i 18 Uvodnog zakona za zakon o parničnom postupku (»Sl. list FNRJ«, br. 4/57).⁶²⁾ Odluke stranih sudova u bračnim stvarima, u stvarima odnosa roditelja i dece ili usvajanja i druge odluke tih sudova koje se tiču ličnog stanja (statusne stvari), priznaće se ako su ispunjeni sledeći uslovi: 1) ako je po propisima o nadležnosti koji važe u našoj državi strani sud mogao postupati u toj stvari, 2) ako su licu protiv koga je donesena odluka, poziv ili naredba kojom je započet postupak bili lično dostavljeni ili se to lice na ma koji način upustilo u postupak, 3) ako postoji potvrda stranog suda o pravosnažnosti ili izvršnosti odluke prema pravu države u kojoj je doneta i 4) ako postoji uzajamnost (čl. 17).

I kada postoje uslovi iz prethodnog člana, neće se priznati strana odluka: 1) ako lice protiv koga je doneta nije molge usled nepravilnosti u postupku da učestvuje u postupku i 2) ako bi priznanje odluke bilo

⁵⁹⁾ U tome se ovaj zakon razlikuje od ranije važećeg Maintenance Orders (Facilities for Enforcement) Act-a iz 1920. (Cit. I. H. C. Morris: *L' evolution recente du droit international privé anglais*, Clunet, 1/1973, str. 185).

⁶⁰⁾ Ovaj postupak dolazi u obzir samo onda kada ne postoji drugačiji zakonski propis.

⁶¹⁾ Treba podvući da će strana odluka biti izvršena i onda kada je stranka propustila da se koristi nekim od ovih prigovora. (Morris, op. cit., str. 200).

⁶²⁾ Mada zakon govori o odlukama stranih sudova donetim u vezi sa sporovima u materiji statusa i bračnih odnosa, nema razloga da se on jednako ne primeni i na sve ostale strane odluke u materiji građanskog prava. To proizilazi iz teksta čl. 20 koji ne govori o statusnim odlukama, već o »odlukama stranih sudova«.

protivno javnom poretku Jugoslavije. Ako se strana odluka odnosi na lično stanje (status) jugoslovenskog građanina, priznaće se pod uslovom da nije u suprotnosti sa jugoslovenskim zakonom koji se primenjuje na rešavanje takvih odnosa. Ako se odluka stranog suda odnosi na status stranog državljanina, potrebo je da se ona prizna u državi čiji je državljanin to lice (čl. 18).

Analiza pomenutih odredaba Uvodnog zakona za zakon o parničnom postupku pokazuje da je naš zakonodavac prihvatio većinu uslova koji se zahtevaju u državama koje kod odlučivanja o davanju egzekvatur polaze od sistema ograničene kontrole strane odluke. Pojedini od predviđenih uslova, međutim, pokazuju izvesne specifičnosti, zbog čega ćemo se ukratko osvrnuti na njih.

Odredba o poštovanju načela obostranog saslušanja stranaka (čl. 17 st. 2) izgleda da nema apsolutan karakter, jer ne insistira bezuslovno na ličnoj dostavi poziva za raspravu parničnim strankama. Neuzimanje učešća na raspravi dovodi do odbijanja izdavanja dozvole izvršenja jedino ako je ono bilo posledica nepravilnosti u postupku.⁶³⁾

Propis čl. 17 st. 3 o tome da potvrdu o izvršnosti izdaje strani sud, važi samo ako se radi o osuđujućoj strani presudi, budući da prema našim propisima samo ova vrsta odluka može postati izvršna.⁶⁴⁾

Naš zakonodavac postavlja i zahtev faktičke uzajamnosti u ovoj oblasti. U nedostatku izričite odredbe o vrsti tražene uzajamnosti prema njenoj pravnoj sadržini, sudska praksa izgradila je kriterijum materijalnog reciprociteta. Na toj liniji je i shvatanje najvećeg broja naših autora. Smatralo se, naime, da bi na taj način bio najbolje zadovoljen zahtev za poštovanjem naših sudskih odluka u inostranstvu.

Iako o tome nema nikakvih uputstava u zakonskom tekstu,⁶⁵⁾ mišljenja smo da bi ovakav koncept, uz prihvatanje u praksi principa tzv. specijalnog (delimičnog) reciprociteta, najbolje odgovarao postavljenom cilju. Svođenjem uzajamnosti na određeno uže područje odn. vrstu sudskih odluka, značilo bi konkretizovati ovaj princip, što bi nesumnjivo olakšalo zadatak naših sudova u postupku utvrđivanja njenog postojanja u odnosu na određenu stranu državu. Takvo rešenje bilo bi naročito opravdano ako i praksa strane države insistira na tako shvaćenom pojmu uzajamnosti.

Budući da čl. 19 st. 3 nalaže domaćem sudiji da ispita postojanje pretpostavki za priznanje strane odluke, proizilazi da je zakonodavac imao na umu provereni, a ne pretpostavljeni reciprocitet. To je potvrđeno i u sudskej praksi,⁶⁶⁾ iako je bilo i nekih odluka u kojima su sudovi

⁶³⁾ U tom smislu bila je i odluka Vrhovnog suda Makedonije od 9. XI 1966, Gž. 744/66 u kojoj je konstatovano da je bugarski sud odlučivao o sporu iako tuženik nije bio uredno pozvan. Bez značaja je, po mišljenju suda, to što je odluka postala pravnosnažna po pravu Bugarske i što je tuženik u smislu tog prava mogao da uloži žalbu protiv nje ili da zahteva povraćaj u pređašnje stanje.

⁶⁴⁾ Cit. I. Grbin, isto, str. 223.

⁶⁵⁾ Takođe ni u Nacrtu zakona o međunarodnom privatnom pravu i postupku.

⁶⁶⁾ U odluci Vrhovnog suda Srbije od 6. XII 1962., Gž. 3894/62, sud je našao da je nižestepeni sud propustio da utvrdi da li između SR Nemačke i naše zemlje stvarno postoji uzajamnost u materiji egzekvatur odluka o izdržavanju. Nikakva pretpostavka tu ne dolazi u obzir, makar da je ovo pitanje regulisano međunarodnim ugovorom.

polazili od pretpostavke o postojanju uzajamnosti sa stranom državom,⁶⁷⁾ posebno ako su bile u pitanju strane odluke o alimentacionim zahtevima.

Utvrđivanje reciprociteta u materiji priznanja i egzekviture stranih sudskih odluka vrše sudovi po službenoj dužnosti. Oni se u tom smislu mogu obratiti za pomoć i strankama, nadležnim državnim organima i našim institucijama koje se bave proučavanjem stranog prava.

Poseban zahtev postavljen je u zakonu kada su u pitanju strane sudske odluke kojim je raspravljeno neko statusno pitanje državljanina SFRJ. (čl. 18 st. 2). Mada nije dovoljno precizno data formulacija u zakonu, čini se da bi trebalo usvojiti stav da takva odluka mora biti u skladu sa materijalnim odredbama našeg prava u odnosnoj materiji. Takvo nam se rešenje čini opravdanijim od zahteva da je strani sud morao da primeni pravo na koje upućuje naša koliziona norma. Šta više, ono je u skladu sa sistemom ograničene kontrole stranih sudskih odluka u našem pravu. Drugačije rešenje moglo bi da ima negativne pravne posledice u odnosu na mogućnost priznanja i izvršenja naših odluka iste vrste u određenoj stranoj zemlji. Zato bi do odbijanja dozvole izvršenja stranoj sudskoj odluci o statusu jugoslovenskog državljanina principijelno moglo doći samo ako je sud strane države primenio pravo neke države (ili svoje sopstveno) čije se materijalne norme bitno drugačije od odgovarajućih propisa prava SFRJ o kojima govori čl. 18 st. 2.⁶⁸⁾

Zaključak

1) Pregled pozitivnih zakonskih propisa jednog broja država u svetu i rešenja sudske prakse u njima pokazuju da je velika većina država prihvatila izvesne uslove egzekviture kao opšte. U nekim nacionalnim zakonodavstvima postavljaju se i neki dopunski uslovi koji znatno otežavaju mogućnost priznanja i izvršenja stranih sudskih odluka. To se u prvom redu odnosi na zahtev da je strani sud primenio ono pravo na koga upućuje koliziona norma lex fori u datoj situaciji (npr., Portugalija, SR Nemačka za određene slučajeve). U zemljama u kojim je ovaj uslov nastao kao plod sudske prakse, sudovi su doprineli ublažavanju njegove strogosti (npr., u Francuskoj).

2) Jedan broj država kao jedan od uslova egzekviture stranih sudskih odluka zahteva recipročni tretman domaćih odluka u zemlji čijeg je suda odluka koju treba priznati i izvršiti. Pritom u nekim je ovaj uslov opšteg karaktera (npr., u Švedskoj, SFRJ, Portugaliji, Španiji, Rumuniji, nekim Švajcarskim kantonima, itd.), dok se u jednom broju država uzajamnost ne zahteva kada su u pitanju strane odluke donete u oblasti porodičnog ili stratusnog prava (npr., Liban, CSR i SR Nemačka pod određenim uslovima, Austrija, itd.).

3) Mada se u najvećem broju država nacionalni sudovi zadovoljavaju konstatacijom o postojanju faktičkog reciprociteta materijalno-

⁶⁷⁾ Vrh. sud Hrvatske, 15, V 1974, Gž. 1192/73 i Okružni sud u Ljubljani, 26. XII 1974, R-55/74.

⁶⁸⁾ Nacrt zakona u međunarodnom privatnom pravu i postupku ukida zahtev uzajamnosti u odnosu na priznanje stranih odluka donetih u bračnim sporovima radi utvrđivanja ili osporavanja očinstva ili materinstva. (čl. 91 st. 2).

pravne sadržine, jedan broj njih stoji na stanovištu da strana odluka može dobiti dozvolu izvršenja (ako se ona za određenu vrstu odluka zahteva), jedino ukoliko je pitanje egzekviture rešeno odredbom međunarodnog ugovora sa dotičnom stranom državom. Ovo rešenje prihvaćeno je u SSSR, Holandiji (uz izvesne izuzetke), Austriji, nekim skandinavskim zemljama, jednom broju švajcarskih kantona, itd.

4) Iako se u zakonu nekih država formalno ne zahteva reciprocitet, sudska praksa u njima usvaja ga na indirektan način i u posebnoj formi. Takav slučaj zabeležen je u praksi sudova Belgije koji se kod utvrđivanja postojanja predviđenih pretpostavki iz zakona o parničnom postupku drže istih, pod uslovom da strani sudovi u odnosu na belgijske sudske odluke ne praktikuju sistem revizije.

5) Širokim postavljanjem nadležnosti svojih sudova u pitanjima razvoda i poništaja braka, kao i odnosa roditelja i dece, u kojim je jedna od strana lice domaćeg državljanstva, neke države praktično čine nemogućim neposredno priznanje i izvršenje stranih sudskih odluka u ovoj materiji (Grčka).

LES POSSIBILITES DE LA RECONNAISSANCE ET DE L'EXECUTION DES
DECISIONS JUDICIAIRES ETRANGERES D'APRES L'ETAT ACTUEL
D'UN CERTAIN NOMBRE D'ETATS DANS LE MONDE

R é s u m é

Dans cet article l'auteur a exposé les prescriptions de loi actuelles et les positions prises par la pratique judiciaire d'un certain nombre d'Etats en ce qui concerne les possibilités de la reconnaissance et de l'exécution des décisions judiciaires étrangères. L'auteur constate qu'un nombre déterminé de causes se pose à ce sujet dans tous les Etats et que pour cette raison elles ont un caractère général. A la différence de ceux-ci, dans les ordres juridiques d'un petit nombre de pays se manifestent certaines conditions complémentaires qui dans une large mesure représentent un obstacle à l'exécution directe des décisions des tribunaux étrangers.

Il s'agit de la nécessité de la réciprocité, dont on se désiste de cet impératif dans certains cas. Ainsi, par exemple, les prescriptions de la République fédérale de l'Allemagne occidentale omettent cette condition lorsqu'il s'agit des jugements adoptés en relation avec le divorce ou l'annulation du mariage, tandis que le droit de Tchécoslovaquie l'élimine dans tous les cas quand la décision étrangère n'est pas dirigée contre les citoyens du pays.

Un nombre déterminé de lois nationales exige que la décision étrangère adoptée d'après les prescriptions du pays sur l'application duquel dirige la norme de collision de l'Etat de la reconnaissance de la décision (France, Portugal). L'analyse comparée des prescriptions légales dans le domaine de la reconnaissance et de l'exécution des décisions judiciaires étrangères fait ressortir de même que les possibilités pour cela sont en principe plus grandes quand il s'agit des décisions étrangères adoptées dans les affaires qui ne se rapportent pas aux biens. Les exceptions à cette règle sont très rares et elles se trouvent, généralement, dans les lois nationales qui ont conservé la compétence exclusive de leurs tribunaux dans ce domaine (Hongrie, Grèce).